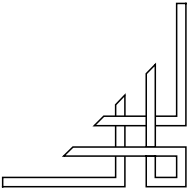

РОЗДІЛ 1

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

УДК 37.091.313:78

DOI: 10.32626/2309-9763.2019–26–2.10-15

Олена Аліксійчук
Olena Aliksiichuk

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ПІДСУМКОВИХ УРОКІВ МИСТЕЦТВА В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

METHODOLOGY OF CONDUCTING OF CLOSING LESSONS OF ART AT THE SECONDARY SCHOOL

У статті висвітлюються організаційно-методичні особливості проведення підсумкових уроків мистецтва. Розглянуто педагогічні умови розвитку творчої самореалізації школярів на підсумкових уроках мистецтва в основній школі; описується методика використання опорних конспектів, тестових завдань та ігрових технологій на нестандартних підсумкових уроках мистецтва.

Ключові слова: освітній процес, урок мистецтва, підсумкові уроки, активізація освітнього процесу, опорні конспекти, тестові завдання, ігрові технології, творча самореалізація школярів.

Освітній процес у XXI столітті не може вважатися повноцінним без залучення сучасного школяра до мистецтва. Розвиток пам'яті, мислення, інтелекту не буде ефективним без осягнення естетичної сфери.

Розвиток освітньої галузі в Україні вимагає оновлення самого змісту методики навчання шкільних предметів і шляхів її реалізації, що передбачає пошук нових нетипових способів організації навчання в школі. Введення в програму шкіл курсу “Мистецтво” створює сприятливий ґрунт для виконання завдань гуманітаризації. Даний курс орієнтований не стільки на те, щоб дати учням конкретні знання з історії та теорії мистецтва, а ще й на те, щоб сформувані багатогранну особистість з багатим внутрішнім світом.

Проблемою організації курсу та методики викладання мистецтва в школі займалися вітчизняні вчені: О. Костюк, Л. Кондратова, С. Коновець, Л. Левчук, Л. Масол, О. Рудницька, С. Соломаха, Б. Фільц, Т. Харламова та інші. Л. Масол зазначає, що одним з головних завдань вивчення “Мистецтва” в основній школі є розкриття перед учнями закономірностей розвитку світової культури, особливостей художньо-образної мови мистецтва; формування образного сприймання, розуміння мови мистецтва, її ролі в житті людини, збагачення духовного світу особистості в процесі спілкування з кращими зразками світового мистецтва [1].

Урок “Мистецтва” у школі можна назвати ще “спілкування з мистецтвом та мистецтво спілкування”. Для того, щоб на уроках дійсно відбулося повноцінне спілкування-діалог школярів з шедеврами світового мистецтва, учитель повинен мати належну теоретичну та методичну підготовку. Сучасна педагогіка постійно шукає ефективні засоби якісного забезпечення викладання дисципліни.

Метою статті є висвітлення організаційно-методичних особливостей проведення підсумкових уроків мистецтва в основній школі.

Багаторічний досвід роботи педагогів підтвердив ефективність проведення підсумкових уроків у формі нестандартних. Нестандартні уроки – один із важливих засобів навчання, оскільки вони формують в учнів стійкий інтерес до навчання, знімають напругу, допомагають формувати навички навчальної діяльності, мають емоційний вплив на дітей, завдяки чому у них формуються міцніші та глибші знання. Головною ознакою таких уроків є: продуктивна, творча діяльність, самостійний пошук учнями шляхів та варіантів вирішення поставленого завдання, незвичайні умови роботи, активне відтворення раніше отриманих знань у незнайомих умовах.

Нестандартні завдання можуть бути подані у вигляді проблемних ситуацій, рольових та ділових ігор, конкурсів, змагань, та інших завдань з елементами зацікавлення учнів (життєві та фантастичні ситуації, інсценізації, загадки, “розслідування” тощо).

Звичайно, нестандартні уроки мають незвичайний задум, організацію, методику проведення. Вони більше подобаються учням, ніж традиційні уроки зі строгою структурою та установленим режимом роботи. Вводити в практику такі уроки бажано всім вчителям, але перетворювати їх в головну форму роботи не бажано через велику затрату часу.

Останнім часом розширюється та деталізується типологія нестандартних уроків. Аналіз педагогічної літератури дозволяє виділити декілька десятків типів нестандартних уроків, які можна використати як підсумкові. Виділимо найуживаніші нестандартні уроки “мистецтва”:

- уроки в формі змагань та ігор: конкурси, турніри, КВК, ділова гра, вікторина, кросворд тощо;
- уроки, засновані на формах, жанрах і методах роботи, відомих в загальній практиці: дослідження, аналіз першоджерел, мозкова атака, інтерв'ю, репортаж, рецензія;
- уроки, засновані на нетрадиційній організації засвоєння учбового матеріалу: урок мудрості, відкриття, відвертість;
- уроки, які нагадують форми спілкування в соціумі: прес-конференції, телепередача, телеміст, репортаж, діалог “жива газета”, усний журнал, регламентована дискусія;
- уроки, засновані на імітації діяльності закладів і організацій: урок в музеї, вчена рада, розслідування;
- уроки, засновані на імітації діяльності при проведенні заходів: заочна екскурсія, екскурсія в минуле, подорож, мистецька прогулянка;
- уроки, які опираються на фантазію: урок-казка, урок-сюрприз, урок-спектакль;
- трансформація традиційних способів організації уроку: лекція-парадокс, парне опитування, експрес-опитування, урок-захист, урок-консультація, урок-практикум, урок-семинар тощо.

Важлива роль у проведенні підсумкових уроків мистецтва відводиться наочним засобам навчання. Наочні засоби навчання конкретизують художньо-історичні факти, слугують опорою для розкриття суті історичних явищ, допомагають у формуванні основних мистецьких понять і закономірностей. Наочне навчання розвиває спостережливість, уяву, пам'ять і мову учнів, підтримує постійний інтерес до вивчення предмета “Світова художня культура”.

У процесі вивчення предмета “Мистецтво” у ЗЗСО використовують різноманітні наочні засоби, серед яких можна виділити наступні: предметні, художні, технічні, умовно-графічні тощо.

Предметні – мають особливу пізнавальну цінність, передбачають безпосереднє сприймання оригінальних пам'яток минулого або їх матеріальних слідів.

Художні – передбачають використання науково обґрунтованих об'ємних реконструкцій архітектурних пам'яток, художніх композицій. Вони втілюються в різних макетах, моделях копій. До художніх наочних засобів відносяться і пласкі наочні засоби – малюнки, картини, репродукції, документальні фотографії тощо.

Технічні – відносяться до групи екранно-статичних і екранно-звукових (аудіовізуальних) засобів навчання. Своєрідність технічних засобів в тому, що вони об'єднують в собі різні види мистецтва.

Умовно-графічні – відображають суть мистецьких явищ, їх взаємозв'язок, динаміку розвитку, мову умовних позначок. Це карти, схеми, графіки діаграми, опорні конспекти тощо.

Під час проведення підсумкових уроків мистецтва варто звернути увагу на опорні конспекти.

Виокремимо декілька *видів опорних конспектів*, що використовуються на підсумкових уроках мистецтва:

1. Таблиці, що містять короткий виклад матеріалу і побудовані на принципі чіткого його дозування і раціонального оформлення.

2. Різноманітні схеми з використанням умовних позначень (знаків, символів).

3. Образні конспекти. В таких конспектах практично відсутнє словесне навантаження, а весь матеріал передається за допомогою серії малюнків, що формуються поступово, в моделюванні яких діти беруть безпосередню участь.

Робота учнів з опорними конспектами сприяє виробленню корисних навичок – образності мислення, асоціативності, здібності до стилізації. Найважливіше – ця методика сприяє підвищенню усвідомлення і активності домашньої роботи учнів.

Опорний конспект дозволяє систематизувати матеріал із всієї теми або розділу програми. Ця методика охоплює всі етапи роботи: вивчення нового матеріалу, його закріплення і контроль з вивченої теми. Опорні конспекти стають теоретичним фундаментом, на основі якого формуються знання, уміння і навички учнів.

При роботі з опорними конспектами вчитель повинен урахувати не тільки теоретичний рівень підготовки учнів, але і їх вікові особливості. Педагог також повинен продумати умовні позначки разом з дітьми, провести конкурс на найоригінальніший, але зрозумілий символ, або конспект. Така робота дозволяє не тільки підвищити пізнавальний інтерес в учнів, але також активізувати їх творчий потенціал. До того ж опорний конспект не потрібно довго переписувати. Синтез зорової, слухової і моторної діяльності забезпечує високий рівень засвоєння і розуміння матеріалу.

У середніх та старших класах збільшується об'єм інформації, яку необхідно запам'ятати. Тому використання лише образних конспектів не буде досить раціональним. Більш ефективною є робота за схемами та таблицями.

Одним з видів індивідуального опитування учнів на підсумкових уроках є тестування. В основі тесту – спеціально підготовлений та випробуваний набір завдань, який дозволяє об'єктивно та надійно оцінити досліджувані якості та властивості на основі використання статистичних методів. Варто враховувати, що тест не є аналогом звичайних екзаменаційних запитань та завдань. Це специфічний спосіб індивідуального контролю, який дозволяє визначити узагальнюючу статистику.

Основну увагу варто приділяти застосуванню тестів як формі поточного контролю. Під формою поточного контролю слід розуміти: підведення підсумку уроку; підведення підсумку окремої теми (тематичного блоку занять); співставлення тем (тематичних блоків); тести на уроках мистецтва можуть також виконувати функції розвиваючого навчання (розвиток сприймання, асоціативного ряду, формування механізмів критичного мислення).

Педагог може самотужки спробувати сконструювати завдання тестового типу, маючи при цьому на увазі чітко поставлене завдання. У випадку вдало складених тестів та конкретної процедури вчитель отримує можливість зафіксувати поряд з базовим рівнем знань ряд даних, які дозволяють (звичайно, опосередковано) визначити рівень досягнення учня в цій галузі.

Якщо вчитель має готові розроблені тести, їх слід ретельно перевіряти. Тобто, чи будуть ці тести адекватно відображати опрацьований учнями матеріал. Для даної роботи необхідні наступні компоненти:

- опис мети та завдань тестування;
- опис методики проведення;
- тексти самих тестів;

- ключі до тестів (відповіді на завдання).
Бажано розробити форму таблиці для підведення статистичних підсумків.
Варто зазначити умови проведення групових тестів:
1. Принцип обмеження в часі (норма – 3-5 хвилин на просте завдання);
 2. Однакові умови для всіх учнів;
 3. Однакові для всіх учнів детальні інструкції;
 4. Безвідмовне технічне забезпечення (показ при необхідності слайдів, відеофрагментів тощо);
 5. Підбір тестів після детальної статистичної обробки та експериментальної перевірки.
- Найбільш розповсюджені наступні типи тестових завдань:
1. *Комбіновані тести* – це тести, які можуть мати один або декілька варіантів правильних відповідей.
 2. *Тести відкритої форми* (готові відповіді не дані, але є можливість зробити доповнення – вказати той елемент, який є відповіддю на поставлене запитання).
 3. *Тести на встановлення співвідношень* – у одній колонці подається назва, ім'я, термін, поняття тощо, а у колонці поряд – тлумачення, суть, пояснення. Учень повинен з'єднати дефініцію і пояснення.
 4. *Тести на визначення правильної послідовності* (або хронології)
- Під час складання тестів слід враховувати, що в курсі “Мистецтво” ми маємо справу з двома областями вивчення – з безпосереднім сприйняттям мистецтва (розвитком інтуїції, фантазії, чуття стилю) та отриманням комплексу конкретних знань з предмета.
- Отже, тестування передбачає опору на чітку, добре організовану базу конкретних даних. Застосування тестів вважають однією з найбільш ефективних форм як підсумкового, так і поточного контролю. Підсумковий контроль за допомогою тестів на уроці “Мистецтво” поки що залишається проблемою, яка потребує свого подальшого дослідження та вирішення.
- Ігрові методи не тільки урізноманітнюють урок мистецтва, а також сприяють активізації молодших школярів та сприяють формуванню їх творчих навичок. Музично-дидактичні ігри можуть бути різних видів. Насамперед, це ігри типу настільних дидактичних, які передбачають уміння уважно слухати та аналізувати твори музичного мистецтва. Використання сенсорного завдання тут пов'язане з ігровою дією. Інший вид музично-дидактичних ігор близький до рухливих. Спочатку виконується сенсорне завдання, а потім уже ігрові дії з елементами змагання, третій вид – хороводні ігри типу народних з імпровізацією, варіативністю. Ці ігри будуть ефективним методом виховання і навчання лише в тому випадку, якщо їх проводити з дітьми на кожному уроці, поступово ускладнюючи зміст, ігрові правила та дії [2].
- Музично-дидактичні ігри повинні бути цікаво і яскраво оформлені. Наприклад, картки з зображенням музичних образів – яскравими, художніми, точно відповідати змісту гри. До виготовлення таких карток бажано залучати самих школярів. Разом з дітьми можна виготовити більшу кількість наочно-дидактичного роздаткового матеріалу, щоб збільшити число учасників гри. Можна дати завдання поновити картки. З цим успішно можуть справитись учні основної школи.
- Упровадження мультимедійних технологій у практику шкільної освіти дає змогу: поєднання дидактичних функцій комп'ютера з традиційними засобами навчання, збагачення і наповнення навчального процесу новими формами роботи, варіативного застосування ігрових форм навчання, створення інноваційних методик викладання мистецтва в основній школі, а також сприяє більш ефективному засвоєнню знань та їх реалізації в творчій діяльності учнів. Саме на вирішення цих завдань спрямовані підсумкові уроки мистецтва із застосуванням комп'ютерних технологій. Кожен із таких уроків є сукупністю репродукцій, світлин, анімацій, відеофрагментів, текстових пояснень, звукового супроводу, зразкового виконання музичних творів, тестових запитань, які використовує педагог при проведенні підсумкового уроку з використанням мультимедійних технологій.

Використання мультимедійних технологій на уроках мистецтва, у процесі ознайомлення учнів з творами світового мистецтва, впливає на розвиток їхньої емоційної сфери, чутливості до прекрасного й потворного, піднесеного й низького в дійсності. Завдяки своїй образності твори літератури, живопису, музики, архітектури, скульптури сприяють формуванню уяви, фантазії, образного мислення.

Використання комп'ютера на уроках мистецтва здійснюється за такими напрямками:

1) застосування сканера, мультимедійного проектора на уроці, в презентаціях, що дає змогу більш ретельного відбору матеріалу, робить візуальний ряд більш якісним і разом з тим дозволяє виносити на екран необхідні терміни, таблиці та схеми;

2) набір і редагування тексту у процесі роботи над рефератами. Комп'ютер дає змогу якісного набору тексту, включаючи його подальшу редакторську правку і верстку з розміщенням репродукцій у тексті;

3) створення презентацій рефератів в програмі Power Point, що дозволяє зробити доповідь учнів більш наочною та цікавою. Ця програма входить у програмний пакет Microsoft Office і не належить до групи спеціальних музичних програм, але може бути використана педагогом у професійній діяльності. З її допомогою можна створити презентації до уроку, котрі включають як наочний, так і звуковий матеріал. Використання цієї програми в навчанні полегшує сприйняття інформації, поданої на уроці. Power Point може використовуватися у презентаціях педагогічного досвіду вчителя, навчальних програм або окремих розділів, курсів, для різноманітних форм контролю знань (тестування, вікторини тощо).

Програма Power Point дозволяє поєднати аудіо- та відеоматеріали в єдине ціле. З цих позицій комп'ютер стає універсальним засобом навчання, а зручність його використання допомагає організувати процес навчання раціонально й ефективно.

Шкільна освітня система, яка є основним механізмом успадкування духовної культури новими поколіннями, повинна орієнтуватися на створення такого середовища, в якому будь-які знання стимулювали б не тільки загальний процес розвитку особистості, а й її прагнення до самопізнання та саморозвитку.

Підсумкові уроки мистецтва забезпечують вирішення завдань всебічного розвитку природних, творчих здібностей учнів, а саме: фантазії і художньої уяви; пошукової роботи; асоціативного сприйняття і мислення тощо. Такі уроки створюють можливості для розвитку зорової пам'яті, фантазії, формування у дітей естетично-гармонічного світосприйняття, забезпечують формування духовних потреб, естетичних цінностей, сприяють формуванню художнього смаку учнів.

Список використаних джерел

1. Формування образного мислення: Науково-методичне видання за ред. Л. Масол, В. Рагозіної, М. Скирди. Нью-Йорк; Київ, 2001. 78 с.
2. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів. Харків : Веста : Видавництво "Ранок", 2006. 256 с.
3. Рудницька О. П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти. Київ : ІЗМН, 1998. 280 с.

The article deals with organizational and methodological peculiarities of conducting of closing lessons of Art. Pedagogical conditions of development of creative self-realization of schoolchildren at the closing lessons of Art at the secondary school are considered here.

Non-traditional forms of conducting of closing lessons of Art are revealed here (in the form of problem situations, role playing, business games, contests, competitions etc.); they form pupils' consistent interest in studying, relieve stress, help to form the skills of educational activity, have emotional impact on children, thanks to it stronger and more profound knowledge is formed.

Methodology of using illustrative means at the closing lessons is described here. Among the methods are the following: subject, art, technical and nominal-graphical. Different kinds of supporting conspectuses are considered, such as charts which contain the summary of the material, schemes using conventional signs (marks and symbols), image conspectuses (in this kind of conspectuses word load is practically absent and all the material is referred with the help of a series of pictures which are formed gradually; children take an active part in their modeling).

The methodology of usage of tests at the Art lessons is explained. There are combined tests which can have one or several variants of the right answers, tests of the open form (they have the opportunity to add, to show the element which is the answer to the question), matching tests, tests for defining the correct succession (or chronological order).

The specific of the usage of game technologies such as didactic, role playing and social games is revealed.

Key words: *educational process, Art lesson, closing lessons, activation of educational process, supporting conspectuses, tests, game technologies, creative self-realization of schoolchildren.*

УДК 791.622:7.071.1

DOI: 10.32626/2309-9763.2019–26–2.15-21

Олександр Балабан
Oleksandr Balaban

ЗАСОБИ “ТЕАТРАЛЬНОЇ ЕКСПРЕСІЇ” У ВИХОВАННІ ФАХІВЦІВ АУДІОВІЗУАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА ТА ВИРОБНИЦТВА

MEANS OF “THEATRICAL EXPRESSION” IN EDUCATION OF SPECIALISTS OF AUDIOVISUAL ART AND PRODUCTION

У статті розкриваються теоретичні і практичні підходи до використання методи “театральної експресії” в процесі виховання акторів і режисерів. Акцент зроблено на необхідність активнішого впровадження методології, започаткованої Л. Курбасом, у практику навчання. Досвід показав, що спочатку, на перших порах навчання, займатися з молодими акторами теорією – передчасно.

Ключові слова: *театральне мистецтво; соціальна взаємодія; фахова освіта; соціально-виховна практика.*

У ХХІ ст. зростає роль сценічного та аудіовізуального мистецтва та виробництва у соціалізації та самовизначенні особистості. Про значущість навчально-виховної практики фахівця актора та режисера писали О. Балабан, В. Заболотна, М. Крапівка, Н. Корнієнко, О. Левченко, Г. Липківська, Е. Митницький, М. Резнікович, Н. Чечель та ін. У вищезазначених наукових доробках увага зосереджується більшою мірою на естетичній функції театрального мистецтва і лише побіжно – на практичній складовій, суттєво недооцінюється різнобічний потенціал сценічного мистецтва, насамперед методології та педагогічні розробки Л. Курбаса.

У статті поставлено завдання розкрити теоретичні і практичні підходи до використання методи “театральної експресії” в процесі виховання акторів і режисерів.

У статті “Про російський провінційний театр” (1924) Л. Курбас писав: “Заперечуєте мою систему... А яку ви обстоюєте? (Критикувати), не маючи за душею своєї власної конструктивної концепції, не знаючи, що ствердити, бо ж заперечити всякий може... ..(Ви) не зробили ширших принципіальних висновків, а саме – про порочність всієї системи російського провінційного ремісничого театру – театру, мало сказати, старого чи буржуазного, але театру закостенілого, аморфного...” [1].